

הדוב הרוסי ובקבוק התבערה: המשבר באוקראינה

דוחק את הפלסטינים לשוליים

נועה שוסטרמן | 27 במרס, 2022 | גיליון 1579

בעוד מרבית מדינות העולם גינו את רוסיה בעצרת האומות המאוחדות בשל הפלישה לאוקראינה, הרשות הפלסטינית נותרה דוממת. הפלסטינים רואים במאבק האוקראיני נגד הפלישה תחרות על תשומת לב בינלאומית ומתוסכלים מכך שמאבקם, הנתפס בעולם כטרור, מסמל בהקשר האוקראיני מלחמה צודקת לחופש ולא הביעו פומבית אמפתיה לאוקראינים וסולידריות עימם. בה בעת, ניכרת זהירות מפגיעה אפשרית ביחסים עם רוסיה, המוגדרת כבעלת ברית. אך בעוד הפלסטינים שואפים לשדרג את מעמדה של רוסיה במסגרת מאמצים לקדם תהליך המדיני עם ישראל, מוסקבה מצידה מזהה בסוגיה הפלסטינית אמצעי לקידום מעמדה במזרח התיכון ונושא להתנגחות עם ארצות הברית – הגם שספק אם בעתיד הנראה לעין תירשם מעורבות רוסית מוגברת בהקשר זה, מעבר לרמה ההצהרתית. ככל שהקהילה הבינלאומית עסוקה במשבר באירופה והסוגיה הפלסטינית נדחקת לשולי סדר היום, עולה הסיכוי להסלמה ביטחונית בגדה המערבית ומזרח ירושלים, ובהמשך גם ברצועת עזה.

בעוד 144 מדינות גינו את רוסיה בעצרת האומות המאוחדות בשל הפלישה לאוקראינה, הרשות הפלסטינית נותרה דוממת. לא זו בלבד שהפלסטינים לא הביעו פומבית אמפתיה לאוקראינים וסולידריות עימם, אלא שהם אף רואים במאבק האוקראיני נגד הפלישה תחרות על תשומת לב בינלאומית, שכבר נמצאת בדעיכה מתמשכת והורחקה במהלך השנים ממרכז הבמה. למרות התחדשות היחסים עם ארצות הברית עם תחילת נשיאותו של ג'ו ביידן, ההנהגה הפלסטינית נזהרת מלפגוע ביחסיהם עם רוסיה, המוגדרת כבעלת ברית. וכך, הפלסטינים לא גינו רשמית את רוסיה על אף לחצים כבדים שהופעלו על יו"ר הרשות אבו מאזן לעשות זאת.

תמיכה פלסטינית באוקראינה עשויה לחזק את היחסים בין הרשות לארצות הברית ומדינות אירופה, התורמות העיקריות לה, וכן לסייע בקידום פתיחתן מחדש של קונסוליות אש"ף בווינגטון או הקונסוליה האמריקנית בירושלים. אלא שבה בעת, אבו מאזן, שעבודת הדוקטורט שלו הושלמה ברוסיה והוא אישית נפגש מספר פעמים עם נשיא רוסיה ולדימיר פוטין, שואף לתפקיד מרכזי של רוסיה בתיווך בין ישראל לפלסטינים – לצד ארצות הברית, הנחשבת בזירה הפלסטינית כמוטה לטובת ישראל, או במסגרת מולטילטרלית כדוגמת

הקוורטט למזרח התיכון. רוסיה מצידה גינתה את ישראל לא פעם על פעילויותיה ברצועת עזה והרחבת ההתנחלויות בגדה המערבית, ומוסקבה מגלה תמיכה עקבית בפלסטינים. בנוסף, קיימת אפשרות שכחלק מהסדר שיסיים את המלחמה באוקראינה תוגבל התפשטות נאט"ו במזרח אירופה. אם כך יקרה, רוסיה תיתפס כמנצחת וגם במזרח התיכון מעמדה יתחזק – במיוחד לנוכח מגמת היציאה מהאזור של ארצות הברית. יש להניח שאבו מאזן אינו רוצה לפגוע ביחסים עם גורם העשוי לקרוא תיגר על הדומיננטיות האמריקאית באזור ובפרט בזירת הסכסוך הישראלי-פלסטיני. יתר על כן, אבו מאזן מנסה להימנע מטרואמת העבר – בידודה המדיני של הרשות בתחילת שנות התשעים בתגובה על תמיכת יאסר ערפאת בסדאם חוסיין.

גם ברמה הציבורית הפלסטינית לא נצפתה תמיכה רחבה באוקראינים. אינטואיטיבית, כעם שהרים על נס את מאבקו בכיבוש, אפשר היה לצפות לתמיכה במאבק העממי אוקראינים ולניסיון לנצל את התמיכה הבינלאומית בו כדי לשפר עמדה מול ישראל – אם לא מידית, בעוד הקשב העולמי ממוקד באירופה, אזי בעתיד. ואולם, מרבית ההתייחסות הפלסטינית ברשתות החברתיות מבליטות את מה שמוגדר כצביעות מערבית. מאז תחילת הלחימה באוקראינה, קבוצות פרו-פלסטיניות מפרסמות פוסטים עם תמונות של אזרחים אוקראינים שמכינים בקבוקי תבערה לצד בקבוקי תבערה פלסטינים, או תמונות של ילדים אווזים בנשק תחת הכותרת "גיבור אוקראיני, טרוריסט פלסטיני", וכן האשטג "סטנדרטים כפולים". בפוסטים אחרים מובלט מה שמתואר כחוסר איוון בין התמיכה בסכסוך חדש לבין הסכסוך הישראלי-פלסטיני רב השנים, שמעולם לא זכה לתהודה כזו. הציבור הפלסטיני מתוסכל מכך שמאבקו, שבחלקו נתפס בעולם כטרור, מסמל בהקשר האוקראיני מלחמה צודקת לחופש.

ככל שהקהילה הבינלאומית מתמקדת במשבר באוקראינה ומחבקת את האוקראינים, כך מתחזקת תחושת הפלסטינים שנעשה להם אי-צדק. אירועי אלימות בירושלים אינם מושכים תשומת לב כבעבר, על אחת כמה וכמה כאשר המצב בשכונת שיח' ג'ראח הושתק לפי שעה לאחר שהתקבל פסק דין המונע פינוי פלסטינים מבתיים. כבר כיום, הרשות הפלסטינית וגם אוצר"א המספקת שירותי חינוך, בריאות ורווחה למיליוני פלסטינים, מתמודדות עם ירידה ניכרת בהיקף התרומות. ובקרוב ההנהגה הפלסטינית שוררת ההבנה, שאחרי המלחמה יושקעו תשומת הלב הבינלאומית וכספי תרומות בשיקום מיליוני הפליטים מאוקראינה ובשיקום המדינה עצמה, בין היתר על חשבון עיסוק במזרח התיכון (ובכלל זאת במשברים בלוב, תימן, עיראק, סוריה ואפגניסטן).

תחושת אי-הצדק מתחזקת לנוכח הטלת הסנקציות המהירה והעוצמתית על רוסיה. תנועת BDS מנסה כבר למעלה מעשור ליצור לחץ מדיני שיוביל לסנקציות חריפות על ישראל, אך ללא הועיל וקולה נחלש מאז 2016, בזמן נשיאותו של דונלד טראמפ. לעומת זאת, ההתגייסות המהירה של מדינות רבות ברחבי העולם לסנקציות על רוסיה, גם תוך מחיר כלכלי כבד, הפתיעה את הפלסטינים וייצרה תרעומת על כך ששחקנים אלה עמדו לצדה של ישראל

ונמנעו מסנקציות עליה. תאגידי ענק, שלא נכנעו לקמפינים של BDS וסירבו להפסיק את פעילותם בישראל, הפסיקו את פעילותם ברוסיה – התפתחות שהפגיעה רבים.

לעומת הרשות הפלסטינית, בקרב חמאס ניכרת דואליות ביחס למשבר באוקראינה. בתחילת הפלישה הרוסית, כלי תקשורת פלסטינים ובינלאומיים ייחסו לחאלד משעל, חבר הלשכה המדינית של חמאס, קריאות לפוטין לעצור את הרג האזרחים ולהפסיק את הפלישה, אך במהרה הכחיש בכיר בהנהגת החוץ של חמאס, השאם קאסם, שמשעל אכן אמר דברים אלה. מוסא אבו מרזוק, גם הוא חבר הלשכה המדינית של חמאס, היה בין היחידים שהתייחסו לאירועים וביקר את ארצות הברית על כך שאינה מצליחה לעצור את רוסיה ואינה שולטת עוד בפוליטיקה הבינלאומית. יוזכר שרוסיה מארחת באופן קבוע משלחות חמאס ונמצאת בקשר עם ראשיו, כשבחמאס עצמו, כמו בשורות הרשות הפלסטינית, יש עניין בדומיננטיות גוברת של רוסיה במזרח התיכון, על חשבון ארצות הברית.

נשאלת השאלה מה המשמעויות של הבעת ניטרליות, ואיך אי-ההחלטה במי לתמוך (שגם היא משולה להחלטה) משרתת את האינטרסים הפלסטינים. בשנים האחרונות מנסחים פלסטינים את טיעוניהם הלאומיים נגד ישראל במונחים של שיח הזכויות. במסגרת שיח זה נשמעת טענה כי על הקהילה הבינלאומית להפסיק להתמקד בחיפוש פתרון לסכסוך הישראלי-פלסטיני (השיח הליברלי והדיון בפתרון במונחי מדינה אחת או שתי מדינות), ובמקום זאת להתייחס לעובדה שזכויות יסוד של פלסטינים – בפרט חופש תנועה ושוויון כלפי החוק – אינן ממומשות. על כן יש ללחוץ על ישראל להעניקן להם, כפי שהן מוענקות לאזרחיה. אך השתיקה הפלסטינית בעת הזו, לצד הטלת דופי במחויבות המערבית לעם האוקראיני מטילה אור עכור על מאמצים אלו. חוסר ההיענות לדרישת ארצות הברית לתמוך באוקראינה חוצצת בין הפלסטינים לבין העולם המערבי, שאותו הם שואפים לגייס לצידם. יתר על כן, רוסיה רואה בסוגיה הפלסטינית אמצעי לקידום מעמדה במזרח התיכון ולניגוח ארצות הברית, כך שספק אם בעתיד הנראה לעין תירשם מעורבות רוסית מוגברת בסוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטיני, מעבר להצהרות בתקשורת. מכאן, שכל שתימשך המלחמה באוקראינה והפלסטינים לא יתייצבו בצד שמוביל המערב, הם עלולים להימצא מבודדים אף יותר מכפי שהם כיום.

המשך דחיקתה של הסוגיה הפלסטינית לשולי סדר היום, על רקע הימשכות המבוי המדיני הסתום והיעדר אופק לשינוי, עלולים להוביל להסלמה – בעיקר בגדה המערבית ובמזרח ירושלים. הסיכוי להסלמה ברצועת עזה בטווח הקצר נמוך יותר, שכן חמאס מודע שכל עוד הלחימה באוקראינה נמשכת הוא לא יזכה בקשב בינלאומי וכן יתקשה לגייס תקציבים לשיקום. לכן חמאס צפוי להימנע מערעור המצב הביטחוני בזירת עזה, אך בה בעת צפוי להתמיד בניסיון להתסיס את השטח בשטחי הרשות בגדה ובמזרח ירושלים. יום האדמה וחודש הרמדאן הקרבים צפויים להיות רקע מתאים לכך, כמו גם עליית המחירים והמצוקה הכלכלית שעומן מתמודדת הרשות. עם זאת, עליית המחירים משפיעה גם על הציבור בעזה ועלולה לפגוע בביצוע פרויקטים של תשתיות באזור, המתבצעים במימון בינלאומי. וכך, שכלל שהלחימה

באוקראינה תימשך ותגרום לעליית מחירי הדלק ומוצרי היסוד, תגבר הסכנה שגם הרצועה תתסוס. מבחינת ישראל, משמעות התגברותו של התסכול הפלסטיני על רקע המשבר באירופה - שמתווסף לאכזבה מממשל ביידן, למצוקה הכלכלית הגוברת ולתחושת הבגידה בעקבות הסכמי הנורמליזציה - היא התגברות האתגר הביטחוני שלפתחה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט